

WŁDCHYŃ

A decorative rectangular border made of stylized leaves and berries, possibly laurel or oak, framing the central text.

ВЛАДЦЫ РОСИИ

*Genealogia domów
panujących w Rosji
od IX do XX w.*

✠

PRZEMYSŁAW JAWORSKI

-2020-

ΠΙΛΔΘΙ ΠΙΣΤΕΡΠΕ

Książka ta zawiera genealogię oraz rys biograficzny panujących w Rosji od początków jej państwowości u schyłku IX w. do obalenia monarchii w 1917.

Ukazuje kolejno: wielkich książąt kijowskich (IX–XII w.), włodzi-mierskich (XII–XIV w.) i moskiewskich (XIV–XVI w.) z dynastii Rurykowiczów, carów rosyjskich z tegoż domu (XVI w.), ich sukcesorów z dynastii Romanowów (XVI– XVIII w., od 1721 impera-torów rosyjskich) i Romanow-Holstein-Gottorp (XVIII–XX w.).

Wyszczególnieni zostali wszyscy potomkowie opisywanych wład-ców, łącznie z dziećmi pozamałżeńskimi oraz osobami zmarłymi młodo i w dzieciństwie. Pominięto niemające związku z omawia-nym tematem boczne linie Rurykowiczów, zstępných dzieci po-zamałżeńskich i potomków po kądzieli (z wyjątkiem przypadków, kiedy przechodziła na nich sukcesja).

REGUŁY SUKCESJI

W średniowieczu prawo sukcesyjne nie było na Rusi jasno okre-ślone. Ponieważ wszyscy mężczy potomkowie dynastii uważani byli za współwłaścicieli całego kraju, stosowano najczęściej (choć nie zawsze dokładnie) oparty na senioracie porządek rotacyjny, polegający na przechodzeniu tronu nie bezpośrednio (z ojca na syna), ale bocznie (z brata na brata), a później na najstarszego syna najstarszego brata etc. System ten zainicjował w X w. Jaro-sław Mądry i był on praktykowany przez kilka stuleci, implikował jednak spory o mitrę między liczne rozrodzonymi książętami.

W czasach niewoli mongolskiej (XIII–XV w.) dyplom upoważnia-jący do objęcia godności wielkiego księcia – tzw. *jarłyk* – wydawał chan tatarski, który w zamian za daninę, *wychod*, przyznawał go wybranemu przez siebie księciu ruskiemu. Miał on także prawo odebrać jarłyk niewygodnemu dla siebie władcy.

Po zrzuceniu jarzma mongolskiego i ukończeniu centralizacji ziem ruskich pod berłem wielkich książąt i carów moskiewskich (XV–XVI w.) utrzymała się w Rosji stosowana na zachodzie Europy zasada primogenitury, czyli sukcesji bezpośredniej.

Dekret Piotra I z 1722 umożliwił panującemu wskazanie dowolnego następcy, co wobec wygaśnięcia męskiej linii Romanowów skutkowało serią przewrotów pałacowych i częstych zmian na cesarskim tronie, trwającą w Rosji przez cały XVIII w. Wobec tego w 1797 Paweł I ustanowił oparte na wzorach niemieckich nowe prawo sukcesyjne, które wprowadzało tzw. prawo salickie (męską primogeniturę) i obowiązywało aż do upadku caratu.

IMIONA I TYTUŁY

Imiona zapisano w ich polskiej formie, uwzględniono także stosowane w Rosji powszechnie po dziś dzień patronimiki (otczestwo), ułatwiające identyfikację poszczególnych dynastów.

W książce znalazła zastosowanie numeracja dynastyczna, oparta na dziełach Baumgartena oraz Dworzaczka, należy jednak zaznaczyć, że władcy Rosji nie posługiwali się nią aż do Piotra I Wielkiego, preferując patronimiki oraz przydomki.

Za N. de Baumgartenem oraz W. Dworzaczkiem tytułem *wielki książę (wielikij kniaź)* określano wszystkich zwierzchnich książąt ruskich, niemniej utrzymał się on dopiero za panowania Wsiewołoda III Wielkiego Gniazdo w XII w.

Od carskiej koronacji Iwana IV w 1547 do końca XVII w. dzieci panującego określano *carewiczem/carówną* – ostatnim noszącym ów tytuł oficjalnie był najmłodszy syn Piotra I, Piotr Piotrowicz.

Po przyjęciu przez Piotra I cesarskiego tytułu *imperatora* (1721) jego żyjące dzieci – córki Anna, Elżbieta i Natalia – uzyskały tytuł *cesarzówny*, wyróżniający je spośród innych członków dynastii – tych tytułowano odtąd: *wielki książę/wielka księżniczka*. Ponadto Piotr I na wzór europejski wprowadził do oficjalnej tytulatury numerację dynastyczną i usunął z niej tradycyjne patronimiki, choć pozostały one w potocznym użyciu.

Prawo sukcesyjne imperatora Pawła I z 1797 precyzyjnie określało reguły dziedziczenia i tytulaturę rodu panującego. Dawało bez-

względne pierwszeństwo primogeniturze męskiej (prawo salic-
kie), wykluczając kobiety z sukcesji. Odtąd potomkowie *impera-
tora* w linii męskiej nosili tytuł *wielki książę/wielka księżniczka*,
następcy tronu przysługiwał tytuł *cesarzewicza* (potocznie uży-
wano formy *carewicz*), a jego żonie – *cesarzewiczówny* (*carówny*).
W 1886 Aleksander III wprowadził zmiany do statutu pradiada:
od tej chwili tytuł *wielkiego księcia/księżniczki* (predykat Cesar-
ska Wysokość) nosiły jedynie dzieci i wnuki panującego w linii
męskiej, jego prawnukowie po mieczu nosili tytuł *księcia/księ-
żniczki cesarskiej krwi* (predykat Wysokość), natomiast pozostali
członkowie dynastii tytułowani byli *księciem/księżniczką* (predy-
kat Najjaśniejsza Wysokość).

Ponieważ nie pozostał przy życiu ani jeden potomek Domu Ce-
sarskiego, zrodzony w bezdyskusyjnym dynastycznym małżeń-
stwie, spory o tytuł głowy rodu trwają. Potomkowie Cyryła Wła-
dymirowicza, wnuka Aleksandra II, reprezentowani są obecnie
przez Marię Władymirowną, od 1992 tytułującą się głową Cesar-
skiego Domu Rosji, oraz jej syna Jerzego Michajłowicza, od 1998
tytułowanego cesarzewiczem. Ich pretensji nie uznają pozostali
członkowie dynastii – należący do Stowarzyszenia Rodziny Ro-
manowów potomkowie Mikołaja I – według nich głową Domu
Cesarskiego (Romanowów) jest dzisiaj książę Andrzej Romanoff
(Andrzej Andriejewicz).

DATAcja

Ruscy kronikarze do XIV w. datowali opisywane wydarzenia we-
dług dwóch stylów, ultramarcowego i marcowego: daty podane
w pierwszym stylu są wyższe o rok w stosunku do dat drugiego.
Datowanie według ery chrześcijańskiej rozpoczęto za panowania
Piotra I w 1700.

Do końca monarchii w 1917 w Rosji pozostawał w użyciu kalen-
darz juliański (stary styl), podczas gdy w pozostałej części Euro-
py do połowy XVIII w. wprowadzono kalendarz gregoriański
(nowy styl). Z tej przyczyny część dat jest w tekście książki zapi-
sana równolegle: stary styl/nowy styl.